

“TÜRKİYE’DE ÇAĞDAŞ HADİS TARTIŞMALARI” PANELİ

Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul, 25 Kasım 2017

Ali SEVER*

İslâmî ilimlerin dönemlendirilmesi ve bu dönemlerin tanımlanması ilmî mîrâsın anlaşılıp anlamlandırılması açısından önemlidir. Hadis ilmi alanında özellikle son dönemde gösterilen çabalar da bu meseleye katkı sağlaması nedeniyle tespit edilip değerlendirilmeye muhtaçtır. Bununla birlikte belli bir zaman dilimindeki ilmî birikimi tespit etmek ve incelemek daha net sonuçlara ulaşma adına ciddi veriler sunacaktır. BİSAV MAM (Medeniyet Araştırmaları Merkezi) tarafından Türkiye’de Çağdaş Hadis Tartışmaları adlı panel -bu gayeye matuf olarak hazırlanan Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD) Türkiye’de İslami İlimler: Hadis sayısının bazı makaleleri çerçevesinde- düzenlenmiştir.

Oturum başkanı ve ilk konuşmacı olan, günümüzde hadis ilminin çeşitli konularında nitelikli çalışmaları bulunan Prof. Dr. Ahmet Yücel, çağdaş dönemden maksadın Osmanlı Devleti’nin son döneminden günümüze kadar gelen yaklaşık bir asırlık zaman dilimi olduğunu belirterek konuya giriş yaptı. Konuşmasında hadis ilminde tarih mefhumuna ve hadis tarihi yazıcılığına değinen Ahmet Yücel, klasik dönem hadisçilerinin tarihten kasıtlarının râvilerin daha ziyade vefat tarihlerini konu alan tarihü’r-ruvât olduğunu belirtti. Tarihçilerle hadisçilerin rivayetlere yaklaşımlarına da değinen Yücel, hadisçilerin tarih içerikli bir rivayeti konuyla ilgili diğer rivayetlerle birleştirmeden (telfik yapmadan) senedli bir şekilde naklettiklerini ifade etti. Tarihçilerin ise genellikle isnad meselesinde mütesâhil olduklarını, rivayetleri aktarırken olayları bütün yönleriyle gösterebilmek için

---

* Arş. Gör. Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, asever@nku.edu.tr

ilgili rivayetleri bir arada ve tek metinmiş gibi naklettiklerini belirtti. Ayrıca hadisçilerin rivayet alırken nakledenin Müslüman olmasını şart koştuklarını; ancak tarihçilerin zaman zaman gayrimüslimlerden de nakilde buldukları da ifadelerine ekledi.

1924'lere kadar hadis tarihi adına müstakil bir kitap bulunmadığına dikkat çeken konuşmacı, Dâru'l Fünûn'un açılmasından sonra bu alanda gelişmelerin olduğuna dikkat çekti. Bazı İslâmî İlimlerin müfredatta tarihleriyle birlikte okutulmasına karar verildiğine işaret eden Yücel, bu minvalde hadis ve tarihi dersinin de yerini aldığını söyledi. Kısa bir süre Ahmed Hamdi Akseki'nin (v. 1951) verdiği bu dersi daha sonra bu alanda bir kitap da telif eden İzmirli İsmail Hakkı'nın (v. 1946) devam ettirdiği bilinmektedir. 1 Ağustos 1933' e kadar da Arapkırlı Hüseyin Avni (v. 1954) bu alanda müderrislik yapmıştır.

İzmirli İsmail Hakkı'nın Tarih-i Hadis adlı eserinin hadis usulü içeriğine sahip olduğu, son kısmının hadis tarihine dair dönemlendirmeleri içerdiği belirtilip mütekaddimûn ayrımının nesil esaslı, müteahhirûn tasnifinin ise literatür esaslı bir çerçeve sunduğuna işaret edilerek süreç Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin açılmasına kadar kısaca anlatıldı. Akabinde günümüze kadar yazılan hadis tarihine dair kitaplara değinildi. Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in (v. 2011) Hadis Tarihi kitabını yazdıktan sonra hadis tarihi yazılsın mı, yazılmasın mı meselesinin gündemden çekildiğini belirten Ahmet Yücel, sadece ilk üç asrı içerse de eserin önemli olduğuna işaret etti. Yapılan çalışmaların genelinin ilk üç asrı içerdiğini ve literatür esaslı bir tarihlendirme takip ettikleri belirtildi.

İkinci konuşmacı olarak Doç. Dr. Halit Özkan, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi hadis çalışmaları hakkında değerlendirmelerde bulundu. Osmanlı'nın hadis birikimi nedir sorusuna net bir cevap verilemediği, günümüzde yapılan tezlerin yeterli olmadığı belirtildi. Hadisçilerin ilmî araştırma anlamında tarih anlayışlarının yeterli

olmadığını ifade eden Özkan, envanter eksikliğinin de araştırmacılar için büyük bir engel olduğunu sözlerine ekledi. Günümüzde Osmanlı dönemi hadisçiliği ile ilgili hazırlanan tezlerin genel anlamda literatür incelemesi, biyografi ve hadis eğitimi veren kurumları ele alan çalışmalar olduğuna değindi.

Cumhuriyet dönemindeki çalışmaları üniversiteler ve üniversite dışındaki kurumlar olarak ikiye ayıran konuşmacı, Marmara, Ankara ve Selçuk Üniversitelerinin hadis alanında akademik çalışmalarda ön planda olduğunu belirtti. İstanbul ve Ankara merkezli hadisçiler arası bazı tartışmaların ise Türkiye genelinde yapılan ortak toplantılar vesilesiyle belli bir seviyeye ulaştığını ifade etti. Üniversite dışındaki kurumlar olarak Haseki ve medreseleri zikreden Özkan, Doğu Medreseleri müfredatında neredeyse hadise yer verilmediğini belirtti. Konuşmasını bazı çevrelerin sünnet, hadis gibi ifadeleri ayrıştırıcı bir dille kullandığına dikkat çekerek bitiren Halit Özkan, bu durumun gündemi bulanıklaştırdığına işaret etti.

Yrd. Doç. Dr. Fatma Kızıl ise Türkiye'deki hadis çalışmalarına oryantalist etkinin olup olmadığı, ne oranda olduğu gibi konuları dinleyiciye aktardı. Konuşmasına, Batılılaşma ve ilahiyatların serüveni ile başlayan Kızıl, Batılılaşma için II. Meşrutiyet'ten sonraki döneme dikkat çekildiğini ifade etti. Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk dönemini gören İzmirli İsmail Hakkı ve Ahmet Hamdi Aksekili'nin oryantalistlere karşı mesafeli durdukları ve savunmacı bir tavır takındıklarını belirten konuşmacı daha sonra Muhammed Tayyip Okiç'in (v. 1977) oryantalistlerin çalışmalarından haberdar olduğuna ve onlardan alıntılarda bulunduğuna işaret etti. Okiç'in yetiştirdiği öğrencilerden Talat Koçyiğit ve M. Said Hatipoğlu'na da değinen Fatma Kızıl, Hatipoğlu'nun oryantalist fikirlerden daha ziyade istifade ettiğini de ifadelerine ekledi. Konuşmasının sonunda oryantalistlere karşı günümüzdeki tavrın

aşırılığına dikkat çeken konuşmacı, onların çalışmalarından da faydalanılacak yönlerin bulunduğu temas etti.

Son konuşmacı olarak Dr. Fahreddin Yıldız, kırk hadis edebiyatından bahsetti. Kırk hadis nakletmenin önemine dair gelen rivayetlerin çoğunlukla uydurma veya zayıf olduğuna değinen araştırmacı, kırk hadis edebiyatının bilinebildiği kadarıyla Abdullah b. Mübârek (v. 181/ 797) ile başladığını belirtti. Kırk hadis edebiyatının şöhret bulmasında İmâm Nevevî (ö. 676/ 1277) ve Molla Câmî ismiyle bilinen Abdurrahmân Câmî'nin (ö. 898/ 1492) daha sonraki sürece önemli etkilerinin bulunduğu dikkat çeken konuşmacı, Abdurrahmân Câmî'nin daha ziyade divan edebiyatı müntesiplerini tesiri altında bıraktığına işarette bulundu. Toplantıdaki diğer konulara nispetle daha ziyade edebî bir çerçevede ele alınması uygun bir konu olarak karşımıza çıkan kırk hadis edebiyatının bu yönünün, sunumda geri planda kaldığını ifade edebiliriz.

Konuya katkı bağlamında Ahmet Yücel, kırk hadis çalışmalarının ulemanın hadisi topluma intikal ettirme faaliyeti olarak görülebileceğini ifade etti. Ayrıca kırk hadis literatürünün fıkıhtaki ilmihal ile işlev açısından benzerliklerinin bulunabileceğine değindi. Halit Özkan ise bazı âlimlerin hünerlerini gösterdikleri yerler ve bazen de kendilerini dinlendirdikleri bir saha olarak kırk hadis yazmayı tercih ettiklerini belirtti.

Paneldeki sunumların daha önce yayımlanmış çalışmalardan oluştuğu görülse de satır arası bazı bilgilerin verilmesi dinleyicilerin istifadesine oldu. Ayrıca konuşmacıların yapılan diğer sunumlara katkıları da toplantının daha verimli olmasını sağladı. Bu tarz programların daha geniş kapsamlı düzenlenmesi konuların derinlemesine incelenmesi ve aktarılması adına uygun bir ortam sağlayacaktır. Ayrıca toplantıların devamlılığını sağlamak da verimi artırma açısından önem taşımaktadır.